

Dhr. J.P. Geus zou voor De Gouden Engel een artikel schrijven over de twee pogingen die in 1927 resp. 1942-1947 zijn gedaan om de kerk van Koedijk gerestaureerd te krijgen.

Wegens zijn huidige gezondheidstoestand heeft hij ondergetekende verzocht dit artikel te schrijven. Dus bij deze.....Bart Slooten.

HOE NEHEMIA 2:18 IN HET TEGENDEEL VERKEERDE

De Hervormde kerk van Koedijk bijna gered, maar toch verloren.....

De oudere Koedijkers zullen het nog wel weten: de sloop van de Hervormde kerk in ons dorp in de nazomer van 1947 maakte op velen een diepe indruk. Bij veel inwoners heerst de opvatting dat er in een lange reeks van jaren daaraan voorafgaande niets is ondernomen om dit monumentale gebouw van de ondergang te redden, maar dat is niet zo: vanaf 1927 zijn er serieuze pogingen in het werk gesteld om het godshuis voor ons dorp te behouden, maar helaas niet met het beoogde resultaat.

Het is blijkbaar regelmatig zeuren geweest wat de onderhoudstoestand betrof: oorspronkelijk bezat het dorp in het in 1947 gesloopte gebouw een vrij grote kerk, bestaande uit een middenschip met een groot, verhoogd koor en een forse stenen toren met een dito spits, die te zien naar de tekening van de kerk op de kaart der Vroonlanden uit 1530, geknikte spanten aan de onderzijde had (*zoals thans in oostelijk Friesland nogal eens voorkomt*).

Koedijk (N.H.) 20 augustus 1947...

Maar ook toen al gaf het onderhoud zoals gezegd, problemen: een loterij (*gehouden in 1711*) moest de benodigde gelden opleveren tot behoud, maar dat lukte maar gedeeltelijk: waar schijnlijk werd al in 1709 de grote toren gesloopt en vervangen door het karakteristieke daktorentje dat de kerk gesierd heeft tot zijn sloop. In 1815 blijkt de kerk wederom in vervallen staat te verkeren. Men pakte het even als in 1709 rigoureuus aan: het 12 m lange, verhoogde koor werd in 1836-1837 gesloopt en zodoende werd de kerk met bijna 1/3 ingekort.

Zo kwam men de 19^e eeuw door, maar in 1927 werd weer de noodklok geluid: er moest wat gebeuren wilde de kerk niet voorgoed verloren gaan. Herstel (*van voornamelijk de noordmuur en het dak*) zou f 10.000,— (Euro 4545) moeten kosten. Voor de rest verkeerde de kerk volgens het toenmalig Rijksbureau voor de Monumentenzorg in redelijke staat. Er werd een rijkssubsidie van 35% toegezegd, mits de rest door derden werd opgebracht. Het plan dat toen beslist de redding van het gebouw zou zijn geweest, verdween echter in de ijskast om er pas in 1942 weer uit te komen. Toen echter verkeerde de kerk in een veel slechtere staat. Wat men in 1709 en 1836-1837 had gedaan, meende men nu te kunnen herhalen: er werd door architect Dirk Saal Czn. uit Alkmaar een plan gemaakt om de kerk wederom in te korten. Saal was een bekend architect in de omgeving en was o.a. ontwerper van bejaardentehuizen Westerlicht te Alkmaar en Avondlicht te Hoorn en van het gemeentehuis van Heiloo. Hij stelde voor om de kerk in te korten met 3 traveeën.

(Een travee is de ruimte tussen twee steunberen in).

Zou het plan doorgang hebben gevonden, dan zou zij ongeveer de helft van haar oorspronkelijke lengte hebben behouden. Ook de vorm van de oostgevel zou veranderen: van een rond schip, met de midden 19^e eeuw aangebouwde achthoekige consistoriekamer (*waar de kerkeraad vergaderde*) zou die veranderen in een rechte gevel, in gotische stijl weer opgemetseld met het afkomend sloopmateriaal.

Het geheel werd echter nu geschat op f 53.276,64 (Euro 24.216).

Hoe bekend Saal ook mocht wezen, het plan kon geen genade vinden in de ogen van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg: Het restauratieplan van de Heer Saal bleek zowel esthetisch als technisch niet aan de

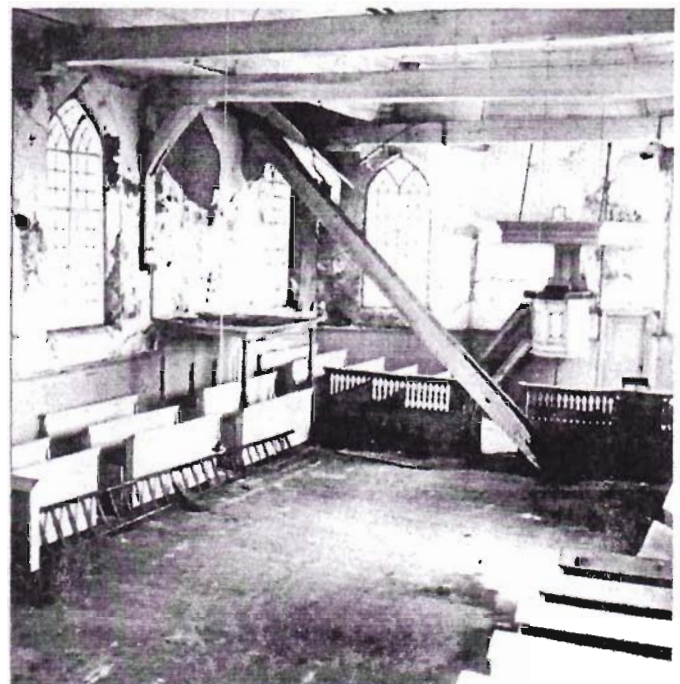

eisen te voldoen welke daaraan gesteld mochten worden, terwijl thans wel aangenomen mag worden dat ook het te verrichten herstel te lichtvaardig was bekeken, zodat de begroting een te optimistisch beeld gaf. *(Het Rijksbureau maakt zelf een nieuw plan. Dit voorziet in de inkorting met 2 traveeën en de sloop van de consistoriekamer. Door de eenvoudiger opzet meent men het te kunnen doen voor f4500,— (Euro 2045).* Het kerkbestuur roert zich ondertussen om het niet-gesubsidieerde gedeelte binnen te halen.

In oktober 1944 gaat er een schrijven om f 5000,— (Euro 2272) langs Koedijk op te halen onder het motto:

***Wij zullen ons opmaken
en bouwen***

(Ontleend aan Nehemia 2:18 dat betrekking heeft op de herbouw van Jeruzalem na de Babylonische ballingschap der joden).

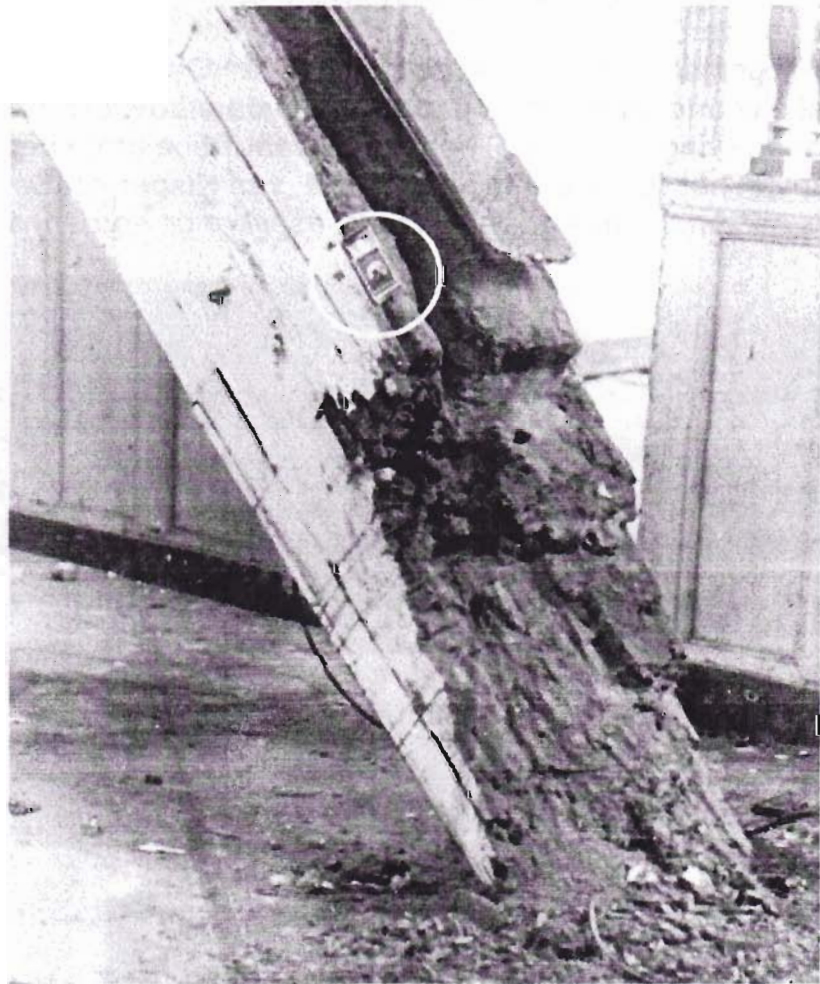
Aan de burgerlijke gemeente vraagt de kerkelijke gemeente 15% en krijgt de toezegging van 20%. Ook de provincie heeft geen bezwaar, zij het dat de gemeente de afschrijving niet over de voorgestelde 3 jaar mag doen, maar de opdracht krijgt dat over maar liefst 20 jaar te doen. Toch stagneert het plan: het Rijk wil niet de gevraagde 60%, maar slechts een kwart van de totale kosten bijdragen: Omdat echter deze bijdrage in een juiste verhouding dient te staan tot de waarde van het gebouw als monument werd door de Rijkscommissie aan de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kulturbescherming geadviseerd een Rijkssubsidie te verlenen tot 25% der restauratiekosten. *(In de brief staat overigens Kulturbescherming, maar dat zal wel een verschrijving zijn: vijf jaar bezetting gaat je ook in dat opzicht niet in de kouwe kleren zitten. Het is overigens onwezenlijk te zien, dat in de correspondentie vanuit de overheid niets is te merken dat ons land een bezette mogendheid was: noch in de briefopmaak, het taalgebruik of verwijzingen blijkt het abnormale van die tijd: er is oorlog en blijkbaar een wereld daarnaast).*

Inmiddels loopt de oorlog op zijn einde en dat er sinds de brief van het kerkbestuur van oktober '44 niets is gebeurd is te begrijpen: men had in de hongerwinter wel wat anders aan zijn hoofd.

Op 10 januari 1946 wordt de draad weer opgevat en op 3 maart wordt na overleg met het Rijksbureau voor de Monumentenzorg de Amsterdamse architect Schaling gevraagd een nieuw restauratie- en verbouwingsplan te maken. Hij antwoordt na een tweede verzoek op de 30^e van dezelfde maand dat hij niet direct kan beginnen wegens reuma en zijn opname in

het Binnengasthuis in de hoofdstad. Hij maakt uiteindelijk een plan dat voorziet in restauratie van de gehele kerk met sloop van de consistoriekamer. De kosten worden dan al geraamd op f 160.000,— (Euro 72.727). Intussen verslechtert de toestand der kerk zienderogen: in februari komt er spontaan een trekbalk naar beneden: hij blijkt totaal doorgerot te zijn. Ook de torenstijlen blijken slecht en tevens alle andere trekbalken *(trekbalken zijn de balken die overdwars van muur tot muur lopen om deze stevigheid te geven)*.

Uit veiligheidsoverwegingen houdt men in de zomer van '46 de diensten maar in de pastorie. Het aantal kerkgangers is zo klein, dat de kleinere ruimte geen bezwaar is.

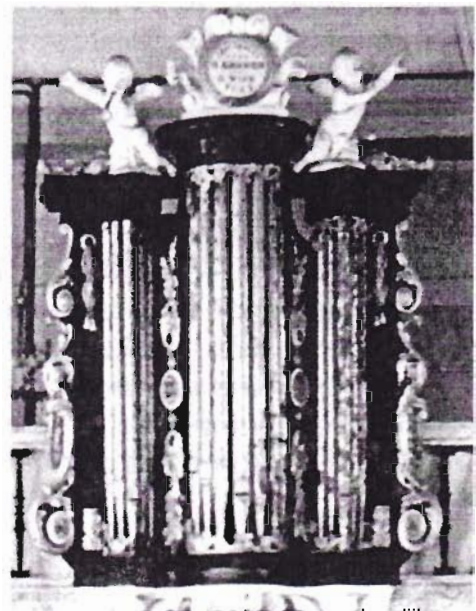
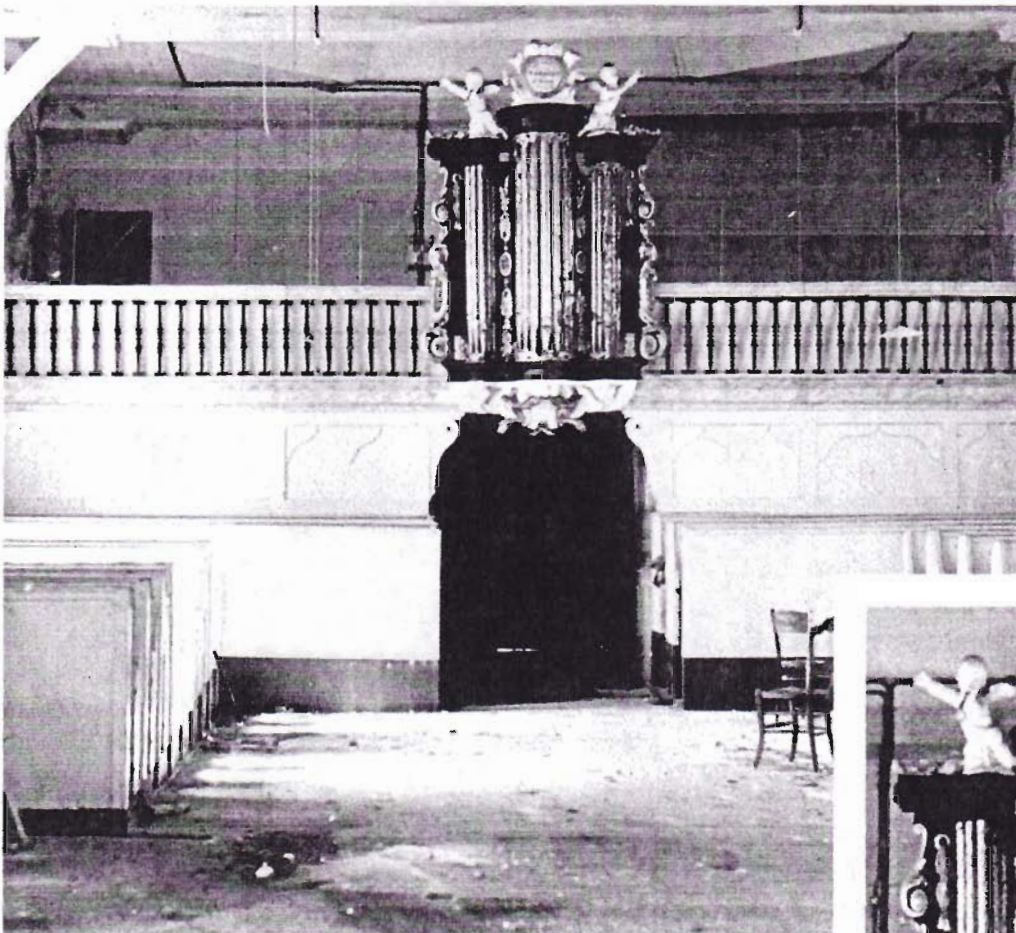

Dan gaat het hard: Op 5 maart 1947 schrijft de kerkeraad dat er maar tot sloop moet worden overgegaan, omdat de eigen bijdrage onmogelijk is op te brengen. Het Provinciaal College van Toezicht op het beheer der kerkelijke goederen en fondsen van de Hervormde Gemeenten in Noord-Holland geeft al 5 dagen daarna toestemming tot sloop en ook de kerkvoogdij gaat dan voortvarend te werk: op 24 maart krijgt de architect opdracht de sloop aan te besteden welke aanbesteding resulteert in de sloop van de kerk die begint op 25 augustus en half november is voltooid door de fa. J. Habbé uit Alkmaar voor f 3600,— (Euro 1636).

Een vlammend artikel in de krant en een protestbijeenkomst in café 't Vergulde Paard op de 22e augustus hebben geen zin meer: men is te laat en de (*geldelijke*) wil om tot zaken te komen is er blijkbaar niet (*meer*).

Wanneer is het nu fout gegaan?

Verhelderend in dat opzicht is de brief van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg van 12 september 1947 die een goede samenvatting geeft van de loop der gebeurtenissen sinds 1927. In de eerste plaats is de oorlog indirect van invloed geweest op het feit dat er uiteindelijk gesloopt is: dat de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de restauratie voorlopig wenste op te schorten daar zoveel monumenten van grote betekenis na de oorlog dringend herstel behoeven waarmede grote bedragen zijn gemoeid. Maar de directeur van het Rijksbureau, Jhr. O.E.M. van Nispen tot Sevenaer, slaat de spijker op de kop (*al is het dan helaas geen restauratiespijker geworden*) als hij beschaafd en subtiel de

Koedijker gemeenschap onder uit de zak geeft: Van wege het Comité van Actie tot behoud van het kerkgebouw te Koedijk is de vraag gesteld of het Rijksbureau voor de Monumentenzorg dan geen oog heeft voor de betekenis welke de kerk heeft ten opzichte van de tradities in het dorp en als middelpunt van geestelijk leven.

Hiermede wordt naar ons gevoelen de kern van de zaak geraakt, want uiteindelijk gaat de kerk van Koedijk niet verloren omdat enkele instanties niet bereid zijn de benodigde gelden te verschaffen maar omdat de kerk niet waarlijk leeft in het hart van haar Gemeente. Op het ogenblik dat men iets vertrouwds dreigt te verliezen beseft men pas de waarde ervan.

Daarom worden momenteel van verschillende zijden pogingen aangewend om het reeds voldongen feit als nog ongedaan te maken. Maar met een dergelijke actie, hoe lofwaardig op zich zelf, kan men een schuld van tientallen jaren niet plotseling te niet doen. Want in dit geval, kan inderdaad van schuld gesproken worden. Indien men hier spreekt over de waarde van het gebouw uit een oogpunt van tradities en historie, kan hierop worden geantwoord dat de Gemeente te Koedijk het "Pand der Vaderen haar toevertrouwd" willens en wetens te gronde heeft gericht door voortdurende verwaarlozing.

De kerk als gebouw zij een afspiegeling van het wezen harer geloofsgemeenschap. Bezieet men de gepasseerde loop der gebeurtenissen in dit licht dan is veel van het hierbij vermelde te verklaren. Het kerkelijk leven te Koedijk, zoals in vele plaatsen in Noordholland, is weinig intens. Deze geestelijke omstandigheid, doet zich onmiskenbaar gevoelen in de geldmiddelen, zodat van een behoorlijke materiele basis nauwelijks sprake is. Hieruit is bovendien te verklaren de algemene onverschilligheid ter plaatse voor culturele waarden, hetgeen zich uitdrukt in de stelselmatige verwaarlozing van het kerkgebouw. Wanneer de gemeente werkelijk liefde bezat voor haar eigendom, zou deze het nooit zover hebben laten komen, en bovendien, toen in 1927 een restauratie mogelijk was, hebben volhard om het herstel tot een goed einde te brengen. (.....) Terecht heeft de overheid zich afgevraagd of het thans verantwoord is een belangrijk crediet te verschaffen aan een Gemeente, die blijkbaar niet in staat is haar primaire verplichtingen na te komen. Indien het de Ned. Hervormde Gemeente te Koedijk werkelijk ernst was geweest met het behoud van de kerk, had zij het Rijksbureau voor de Monumentenzorg immer bereid gevonden de volle steun te geven die haar toekwam.

Deze laatste twee zinnen zijn misschien wat te boud gesteld: in de sobere tijd der twintiger jaren en de arme tijd van de crisis zal het niet meegevallen zijn particulieren zo ver te krijgen dat alle gelden van die zijde binnen te halen waren. Maar ongetwijfeld heeft men in 1927 het vogeltje over het touw laten vliegen: had men toen doorgezet, dan had de restauratie tegen de toen beperkte kosten van f 10.000,— (Euro 4545) beslist mogelijk geweest en hadden we, rampen daargelaten, onze fraaie kerk nog gehad en had dit artikel niet geschreven hoeven worden.

Het heeft niet zo mogen zijn.

LITERATUUR

Aantekeningen van J.P. Geus;

- * J.P. Geus; Uit de Historie van Koedijk en Huiswaard; Schoorl 1990;
- * Correspondentie van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg te 's-Gravenhage met de Ned. Herv. gemeente Koedijk vice versa; 1943-'47;
- * Brief van 22 januari 1943 van de (burgerlijke) gemeente Koedijk aan de provincie Noord-Holland;
- * Brief van 18 augustus 1943 van de provincie Noord-Holland aan de (burgerlijke) gemeente Koedijk; *
- * Brief van de Ned. Herv. Gemeente Koedijk aan de (burgerlijke) gemeente Koedijk met het verzoek om 15 % subsidie in de restauratiekosten van de kerk; augustus 1943;
- * Wervingsbrief van oktober 1944 van de Ned. Herv. Kerkeraad en Kerkvoogdij voor de burgerij van Koedijk met het verzoek een geldelijke bijdrage te leveren voor de restauratie van de kerk;
- * Een anoniem artikel in de Alkmaarsche Courant over de sloop van de kerk;
- * De bouwtekeningen van architect D. Saal voor de verbouw en restauratie van de kerk met bijbehorend bestek en bijbehorende prijsberekening; mei 1943;
- * Correspondentie van D. van der Wielen met J.P. Geus van 8 en 30 maart 1999.

